

Elisa Aaltola

Paniikit moraalinvartijoina

Stan Cohen lanseerasi 1973 termin ”moraalipaniikki” analysoidessaan tapaa, jolla media kuvasi modeja ja rokkareita marginalisoiden, leimaten, uhkakuvaten ja rankaisten. Uuden alakulttuurin nuoret herättivät paniikin, jonka tunnuspiirre oli halu tehdä pesäero moraalisen ja moraalittoman, hyväksytyin ja vailla hyväksyntää olevan välille.

Rasvisten ja modernistien nyrkki-taistot ovat jääneet historiaan, mutta moraalipaniikit eivät. Sosiologi Chas Critcher on esittänyt, että paniikit ovat yhä yleisempiä. Niistä on tullut median ja erilaisten intressiryhmien lempitaktiikka: omia poliittisia ja taloudellisia etuja tai maailmankatsomusta kritisoivat on helppo latistaa herättämällä paniikin oireita.

Cohenin mukaan moraalipaniikin kulku on seuraava: tietty ryhmä leimataan yhteiskunnallisia arvoja rikkovaksi uhkaksi, ”oikeita arvoja” korostetaan puhuttamalla piispoja, poliitikkoja ja muita oikeinoppineita, asiantuntijat antavat lausuntoja riskin luonteesta ja yhteiskunta koventaa otteitaan asian selvittämiseksi. Uhkatekijä on ulkopuolinen, erilainen, poikkeava. Se eristetään yhteiskunnasta, ”meistä”. Helpoin tapa korostaa oikeutta radikaaleja toimia on identifoida ”pahuus”.

Median osuus on suuri. Jo tiettyjen asioiden raportointi faktoina johtaa tunteeseen, että jotain on tehtävä. Mediasta on tullut yhteiskunnan moraalioletusten tuottaja. Se kertoo meille, mikä on oikein ja väärin.

Moraalipaniikit seuraavat usein kritiikkiä. Antropologi Mary Douglas on ehdottanut, että yhteiskunta tuottaa normia poikkeamien kautta – arvohomogeniaa rakentamalla vihollisia. Tarve moraalipaniikeille on suurin silloin, kun yhteiskunnassa vallitsee selkeää heterogeenisyyttä. Mitä enemmän perusarvoista on erimielisyyttä, sitä auliimmin paniikit puhkeavat kukkaan. Ne kertovat siis arvoriitidoista. Taustalla vaikuttaa halu vakiinnuttaa tietyt perusarvot ja tukahduttaa uudet vaikutteet.

Critcherin mukaan moraalipaniikit ovat erityisen yleisiä Isossa-Britanniassa. Alkoholi, työväenluokan riehuvuus nuorisossa, naapurissa asuvat ”muslimiterroristit” ja siirtolaisuus ovat tämän vuoden paniikkeja. Kaikissa näissä stereotypisoidaan – työttömän lapsi on vanhuksia pesäpallomailalla mätkivä huligaani, pubien aukipito klo 23 jälkeen johtaa uuteen Sodomaan ja Gomorraan ja Puolan koko kansa haluaa muuttaa kertarysäyksellä Englantiin.

Moraalipaniikkia on lietsottu myös ympäristö- ja eläinaktivismista. Kun elokuussa järjestetty Climate Camp kiinnitti huomion ilmastonmuutokseen, British Airports Authority ilmoitti, että ovat ok, kunhan ovat omissa oloissaan eivätkä häiritse tavallisen kansan arkea. Keskustelu päästöistä on toissijaista, vastaan ovat ”ne” (häiriköt) ja ”me” (normiperheet matkalla Mallorcalle). Suomessa puhuttaisiin ”viherpiiper-

täjästä”, jotka ripustautuvat puihin ja vastustavat ydinvoimaa.

Eläinaktivisteista käytetään jo ”terroristi”-nimikettä. Perinteinen sentimentalistin leima on vaihtunut väkivaltaa korostavaan stereotypiaan. Yhdysvalloissa FBI on ranskannut eläinaktivismin kotoperäisen terrorismin ykköseksi. Sama trendi on edennyt Britanniaan, missä aktivisteja on pidätetty terrorismilain perusteella. Media tuottaa leiman tueksi vahvoja kuvia: aktivistit ovat polttopulloin varustautuneita ihmisvihaajia, joista käytetään toistuvasti laatusanaa ”paha”. Lehdissä on korostettu eläinlääkintöjen viattomia lapsia ja vanhoja invalidiäitejä sekä pohdittu, kuinka tavallisista keskiluokkaisista voi tulla ääriaktivisteja. Ekstremistitermi on kuvaava: poikkeavuutta korostetaan sysäämällä aktivismin kauas marginaaliin.

Leimaamista motivoi raha. Ison-Britannian sisäministeriö ei tätä peittele: 2004 ja 2006 julkaistut raportit ilmoittavat, että koska lääke-teollisuus tuo maahan vuosittain 12 miljardia puntaa vientituloja, aktivismin on ajettava alas. Osakkeet eivät ota myydäkseen, mikäli sijoittajat pelkäävät mielenilmaisujen vaikutuksia. Kun valtio käyttää raflaavia nimikkeitä, seuraa media mukana. Yhteiskunnan vihollinen on syntynyt. Mediaryöpytyksen jälkeen aktivismia on helpompi kohdella kovin käsin. Väkivaltaisiksi fanaatikoiksi mielletyt konnat saavat kohtuuttomia rangaistuksia uutiskuluttajien hätkähtämättä.

Tuomiot ovat koventuneet huimasti. Kolme henkilöä sai taannoin 12 vuotta koe-eläinkasvattamoon kohdistuneesta kampanjasta. Rikosnimikkeenä oli kiristys. Sitä oli kampanjan jatkaminen, kunnes kasvattamo sulkee ovensa. Vastaavan kampanjan kolme toimijaa ovat odottaneet vankilassa kiristysyytettä toukokuusta asti. Samaan aikaan on langetettu tapoista ja raiskauksista huomattavasti pienempiä vapaudenmenetyksiä. Painostukseen satsataan häkellyttäviä resursseja: 700 poliisia suoritti hiljan simultaanietsintöjä kolmenkymmenen aktivistin kotona. Helikopterit ja mellakkapoliisit saapuvat usein pientenkin mielenilmaisujen luokse.

Valtio on julkisesti antanut oikeuslaitokselle suosituksen käyttää kovimpia mahdollisia tuomioita. Jo mielenosoituksista on tuomittu usean vuoden vankeusrangaistuksiin. Laillisesta toiminnasta on tehty paikoin mahdotonta. Poliisin johto ja sellaiset elimet kuin National Extremism Tactical Coordination Unit ovat avoimesti käskeneet käyttäjä kaikkia porsaanreikiä kiinnioton mahdollistamiseksi. Pelkän eläinoikeusaiheisen, rauhanomaisen kyltin esillä pitäminen on johtanut pidätyksiin ja syytteisiin.

Asiasta ei käydä mediakeskustelua. Britit antautuvat jalkapallolle, julkkiksille tai moraalipaniikeille; kysymykset sananvapaudesta ja moraalista loistavat poissaolollaan. Valveutuneimmatkin kanavat keskittyvät puoluepolitiikan kiemuroiden perkaamiseen.

Juuri leimat estävät vuoropuhelun: terroristin kanssa ei tarvitse puhua moraalista. Koska paniikit liittyvät arvojen heterogenisoitumiseen, olisi debatille vankka syy. Eläinaktivismiin sidotut stereotyyppit liittyvät eläinkäsitysten muutokseen. Kasvisyönti on parissa vuosikymmenessä tullut yleiseksi asiaksi, ja Britanniaassa turkistarhaus ja ketunmetsästyks on kielletty lailla. Suhtautu-

minen eläimiin on silti autistinen ja ristiriitainen: niiden mieli kielletään ja saman ryhmän eläimiä kohdellaan täysin eri tavoin. Eläinsuhteen ongelmat yhä vaikeammin piiloteltavissa, vaikka moraalipaniikin yksi tehtävä onkin tämä kätkeyminen. Antroposentristen arvojen suojelu ja normalisointi on työn alla. Moraalipaniikit ovat arvojen priorisointia ilman keskustelua. Arvot *tapautuvat*, niitä ei reflektoida.

Wittgensteiniläisittäin voisi sanoa, että arvot ovat yhteiskunnan tuote. On kuitenkin erotettava kielipelit ja valtaan liittyvät diskurssimekanismit toisistaan. Ilman tuotettuja moraalipaniikkeja normatiivinen kieli eläisi ja muuttuisi, mutta erilaiset mekanismit estävät tätä muutosta ja tarjoavat tilalle konstruktioita, jotka ovat kaukana perinteisten kielipelien tuottamista käsitteistä. Talousarvioiden pohjalta tiettyjä stereotyyppioita korostavat po-

liitikot eivät ole ”elämänmuoto” vaan intressiryhmä, joka vaikuttaa elämänmuotoon. Perustavimmillaan tämä tulee esille tavassa, jolla elämänmuotojen heterogeenisyys pakottaa keinoitekoisiin ratkaisuihin: kielipelien moninaisuus usuttaa keinotekoisesti rakentamaan yhtä, oikeaa moraalaa.

Moraalipaniikit kuuluvat yhteiskunnan päätäpoihin tuottaa arvoja ja normeja. Filosofien on aika kiinnittää katseensa niihin eritoten siksi, että paniikit johtavat sietämättömiin seurauksiin niille, jotka uskaltavat aktiivisesti esittää arvokritiikkiä. Perinteistä filosofiaa kiinnostaa arvojen luonne. Nyt täytyy kysyä: kuka arvoja tuottaa, miten ja miksi?

